

היו
ימים

כך הפכה הלירה לשקל

בלי הדלפות

בסודיות מרובה הצליחו קברניטי המדינה ליזום את החלפת הלירה בשקל | ביום שישי בצהריים נקראו הכתבים הכלכליים בבהילות לקריית הממשלה, וכעבור שעה קלה בישרו לציבור שלמדינת ישראל יהיה כסף עם שם חדש | **גד ליאור** היה שם, והוא חוזר לאירוע היסטורי זה

| מאת גד ליאור |

"משוגעים - רדו מהגג"

נחזור לאותו יום שישי בצהריים. הכתבים הכלכליים הופתעו מאוד כאשר נקראו בדחיפות רבה לתדריך מיוחד, שבו נמסר לציבור בישראל, באמצעות התקשורת, על החלפת הכסף הישראלי מלירה לשקל. אגב, את ההודעה מסר כבר שר האוצר החדש, יגאל הורביץ, שנודע מאוחר יותר, כאשר המשק הישראלי נקלע למשבר האינפלציה הגדול, בזכות קריאתו הנואשת "משוגעים, רדו מהגג".

האינפלציה הגבוהה גרמה לכך שערכו של דולר אחד היה שווה אז 40 לירות ישראליות. לפיכך נקבע, כי ערכו של שקל אחד יהיה 10 לירות, והדולר יהיה שווה רק 4 שקלים ישנים, שהוחלפו מאוחר יותר בשקל החדש.

החלפת המטבע לְוָתָה בכמה חששות: למשל, המשטרה העריכה שזייפני כספים ועבריינים ינסו להיפטר מ"המלאי הישן" של שטרות הלירות אשר יוצאו מהמחזור, והיא נערכה למונע את המעשים הפליליים הללו. היה גם חשש שהציבור ייתפס לבהלה, כתוצאה מהחלפת הכסף, וירוץ לבצע קניות בהיקפים גדולים. ויותר מכך: ישראלים שחששו מהמהלך מיהרו באותו סוף שבוע מתוח אל חלפני הכספים ורכשו דולרים, מעשה שהיה אז מנוגד לחוק.

כסף במשאיות לבנקים

הובלת מאות מיליוני שטרות כסף חדשים הצריכה גם כוננות מיוחדת של המשטרה, שניידותיה ליוו את משאיות הכסף לבנקים ברחבי הארץ. למרתפי בנק ישראל הובאו מיליוני שטרות חדשים. את הלירות הישנות ביערו והשמידו בתוך חודשים ספורים.

סדרת השקל הפכה ברבות הימים לסדרת הכסף הגדולה ביותר בתולדות המדינה. היא החלה בפברואר 1980 עם ארבעה שטרות בערכים של שקל אחד, 5 שקלים, 10 שקלים ו־50 שקלים, ובשל האינפלציה הגבוהה, שנשקה ערב תוכנית הייצוב הכלכלית ב־1985 ל־500% בשנה, הוכנסו למחזור בחמש השנים הבאות שטרות בערכים של 100, 500, 1,000, 5,000 ו־10,000 שקלים, עם החלפתו של השקל החדש ב־4 בספטמבר 1985. ואז הגיעה מחיקת האפסים החדשה מהשטרות: ב־1 בינואר 1986 הפכו 1,000 שקלים ישנים לשקל חדש אחד, המטבע המשמש אותנו עד היום.

ביום שישי, 22 בפברואר 1980, בשעות לפני הצהריים, התקבלה אצל הכתבים הכלכליים קריאה טלפונית בהולה. על הקו היו עובדי לשכתו של שר האוצר, יגאל הורביץ: "בואו מהר למשרד האוצר. בעוד שעה תתקיים מסיבת עיתונאים דחופה". העיתונאים, שהיו כבר בשיא ההכנות לקראת השבת, לא זכו הפעם לשום הדלפה מוקדמת, ובלשון הימים האלה "נראו מופתעים", והפעם בלי להתאמץ להוכיח זאת.

וכך נשמר בסוד אחד הצעדים היותר דרמטיים שידעה כלכלת ישראל. במשך חודשים ארוכים היה זה הסוד הכמוס ביותר של הממשלה, בראשות מנחם בגין: הלירה הישראלית, שהחליפה את הכסף הפלסטיני, מיד לאחר הקמת המדינה, תהפוך למטבע ישראל בשם חדש - שקל ישראלי.

היה זה למעשה השינוי השלישי בשמו של הכסף הישראלי. עם הקמת המדינה הפך "הפונט הפלסטיני" של ארץ ישראל, שהיה שווה לירה שטרלינג אחת, ל"לירה ארץ ישראלית". בשנת 1952 שונה השם ל"לירה ישראלית".

באותן השנים עדיין ידעו קברניטי המדינה, שלא כבימים טרופים אלה, לשמור סוד. כך, המלצה של נגיד בנק ישראל באותם הימים, ארנון גבני, מחודש נובמבר 1977, ממש בעת נחיתת הנשיא אנואר סאדאת בירושלים, להחליף את הלירה בשקל, אומצה על ידי ראש הממשלה, מנחם בגין, ושר האוצר, שמחה ארליך, בחודש מאי 1978.

בשיא החשאיות, כאשר בסוד העניין מצויים פחות ממניין מאנשי בנק ישראל, משרד האוצר וראש הממשלה עצמו, הוכנו שטרות כסף חדשים, בתהליך שנמשך אז 21 חודשים. רק לשם השוואה, סדרת השטרות החדשה, הנושאים את דיוקניהם של נתן אלתרמן, שאול טשרניחובסקי, המשוררת רחל ולאה גולדברג, יצאה לדרך 11 שנים לפני שהשטרות הראשונים נכנסו למחזור. כאן הייתה הסודיות מעטה מאוד, וכל פרטי הסדרה דלפו לתקשורת שנים לפני הנפקת השטרות החדשים. עצם הוצאת הסדרה זכתה לביקורת נוקבת, תחילה כי נכללו בה (במסגרת ההצעה הראשונה) רק מדינאים, ואחר כך כיוון שלא נכללו בה נשים, תקלה שתוקנה מאוחר יותר.